

УДК 341.1/8

Є. Л. Стрельцов

МІЖНАРОДНІ КОНФЛІКТИ: СПРОБА ВИЗНАЧЕННЯ

Розвинені демократичні країни, які складають більшість державних утворень у світі, виступають невід'ємною частиною складної еволюційної системи міжнародних відносин. Розвиток цієї системи має не лише безпосередній вплив на міжнародні процеси та події, а й так звану зворотну дію на політичні, економічні, соціальні, правові та інші напрями розвитку, які відбуваються в цих країнах усередині. Тому дослідження поняття, змісту, видів усіх процесів, у тому числі й соціальних конфліктів, які відбуваються на міжнародному рівні, дають необхідний матеріал не лише для оцінки таких подій у міждержавному вимірі, а й для розуміння впливів, які вони мають практично на всі сфери внутрішньодержавного будівництва та суспільного життя, що може відбуватися протягом тривалого часу або конкретного періоду, у межах більш загальної території або в певному просторовому секторі тощо [1, с. 26]. Отже, суттєві міжнародні процеси ініціюються відповідно до зовнішніх інтересів і потреб внутрішнього розвитку конкретної держави.

У зв'язку з наведеними положеннями під час реалізації на міжнародному рівні комплекс таких інтересів та інтересів конкретної держави або групи держав повинен бути апіорі узгодженим з інтересами інших держав. Проте, як відомо, так відбувається не завжди. У зв'язку із цим звернемо увагу на те, що виділяють такі групи типових інтересів, що можуть реалізуватися в міжнародних відносинах: 1) сумісні інтереси, тобто інтереси, реалізація яких відбувається на основі співробітництва двох чи більше держав шляхом здійснення погодженої діяльності; 2) паралельні інтереси – ситуація, коли зовнішньополітичні інтереси однієї держави часто реалізуються в руслі інтересів іншої; 3) непересічні інтереси, тобто реалізація інтересів не зачіпає інтереси інших суб'єктів у системі міжнародних відносин; 4) група інтересів, під час реалізації яких цілі різних держав не збігаються, проте й не вступають у конфлікт між собою; 5) конфронтаційні інтереси, реалізація яких неможлива без обмеження інтересів або впливу на інтереси інших держав [2, с. 44].

Розмаїття вказаних типів зовнішньополітичних інтересів різних держав передбачає також наявність складних форм міждержавної взаємодії: від кооперації й співробітництва до різних видів конфліктних ситуацій. А глибина та обсяги можливих конфліктів багато в чому вже залежать від рівня «конфронтаційності» інтересів тих чи інших держав.

При цьому перманентний розвиток однієї групи держав, первісні кроки інших держав щодо ствердження своєї незалежності й розвитку демократії, складне соціальне становище в інших країнах – усе це об'єктивно веде до того, що в навколишньому світі відбувається постійний розвиток усієї складної системи міждержавних відносин; ця система набуває необхідної цілісності, забезпечуючи не лише необхідну взаємодію, а й тісну взаємозалежність своїх суб'єктів. Це приводить до того, що така взаємодія та взаємозалежність потребує встановлення більш чітких і прагматичних правил взаємної поведінки суб'єктів цих відносин. Від періоду, коли навіть

окремі міста виступали як «незалежні» держави, з усіма можливими наслідками узгодження своїх інтересів з оточуючими їх суб'єктами, лише в минулому столітті людство все частіше стало розуміти, що конфронтаційні інтереси та процеси, які вони провокують, не варто вирішувати винятково шляхом військових конфліктів різного масштабу. Погоджувати інтереси, нівелювати конфлікти, здійснювати інші подібні дії повинні як самі цивілізовані держави, так і система міжнародних, міждержавних та громадських об'єднань і міжнародних організацій, багато з яких було створено в минулому столітті. Саме таке завдання, на нашу думку, повинне розглядатися як одне з основних (якщо не основне) для всієї складної міжнародної практики, діяльності регіональних та більш загальних державних і громадських об'єднань.

Незважаючи на такі достатньо зрозумілі шляхи можливого погодження інтересів, які кожна держава повинна реалізовувати на внутрішньодержавному й міжнародному рівнях, на жаль, міждержавні та міжнародні конфлікти не лише мають відповідну динаміку, а й дуже часто набувають озброєного характеру. Напевно, конфліктні ситуації взагалі стають традиційною ознакою нашого суспільного життя. Тому повинен постійно здійснюватися пошук відповіді на питання, чому вони виникають та які заходи можуть дати можливість їх зменшення чи припинення.

У цілому конфлікт – це зіткнення протилежних (різних) інтересів, цілей, позицій, рішень, думок тощо. Процес самоствердження взагалі може мати різні форми реалізації, тому кожне суспільство, кожна соціальна група, кожна соціальна спільність, навіть кожна людина тією чи іншою мірою повинна передбачати можливість конфліктів [3, с. 80]. Конфлікти пронизують усі сфери суспільного життя: суспільно-економічну, політичну, духовну тощо. Навіть в умовах ринкової економіки, коли вільна конкуренція є основним принципом її функціонування, конфліктна ситуація (щоправда, з іншою назвою) закладається априорі. При цьому міжнародні конфлікти за колом своїх суб'єктів, територіальними ознаками, можливим обсягом наслідків тощо є однією з найбільш складних форм соціального конфлікту в сучасному світі. Саме тому донині існують труднощі з їх визначенням.

Уже відмічалось, що саме в минулому столітті людство увійшло в період життя, пов'язаний із насиченістю міждержавними й міжнародними конфліктами. Можна згадати революції, громадянські війни, дві світові війни з усіма жахливими наслідками, розпад колоніальної системи, який призвів до того, що між новими суверенними державами почали виникати військові протиборства на етно-конфесійній і соціально-економічній основі тощо. При цьому з огляду на історію війн, які відбулись у минулому столітті, слід звернути увагу на те, що під час Першої світової війни, у якій брало участь майже 30 держав, 95% людських втрат складали військові, і лише 5% – цивільні особи. Натомість під час Другої світової війни наслідки були зовсім іншими: 75% жертв складали цивільні особи і «лише» 25% – військові. Під час теперішніх військових конфліктів частка цивільних осіб сягає майже 90%.

Так, у минулому столітті після закінчення періоду так званої холодної війни, коли протягом певного часу було відносно спокійно, окремі фахівці стверджували,

що світ увійшов у період тривалого безконфліктного існування та встановлення в суспільній практиці ліберальних принципів організації людського суспільства¹.

Однак подальші події розгорталися в іншому напрямі: почали виникати постійні конфлікти або на територіях країн, які лише почали розвиватися, або в колишніх країнах соціалістичного табору, або в низці арабських країн тощо. Зміст таких конфліктів ще не до кінця зрозумілий [5], проте загальне суттєве збільшення кількості локальних і регіональних конфліктів ускладнює загальну обстановку: вони стають більш жорстокими та починають погіршувати становище не лише всередині відповідних країн. Дуже часто розмиваються міждержавні кордони: конфлікти почали виходити на міждержавний рівень, супроводжуючись усіма відомими наслідками, у тому числі дестабілізацією міжнародної обстановки, екологічними чи енергетичними катастрофами тощо [6, с. 80].

Це привело до того, що участь у розв'язанні та врегулюванні подібних міжнародних конфліктів стала одним з основних напрямів діяльності провідних міжнародних організацій, важливою й складною проблемою для вирішення провідними світовими державами. Саме реальні спроби розв'язати такі конфлікти привели до того, що почала реально зростати кількість міжнародних операцій, які, як проголошувалось, спрямовувалися на підтримку миру в цих регіонах, проте багато в чому часто набували воєнізованого характеру й спрямовувалися на силове вирішення проблем. Слід додати, що поряд з ООН, Радою Європи та іншими міжнародними організаціями все частіше до вирішення цих проблем починають залучатися регіональні організації, зокрема Ліга арабських держав, Організація африканської єдності, Організація американських держав. А Міжнародний суд ООН стає основним судовим органом міжнародного співтовариства в сучасних умовах проведення таких заходів.

Відбуваються певні зміни також у науці. Якщо раніше, як і загалом у соціальній практиці, досліджувалися переважно історичні аспекти цих процесів, то в середині минулого століття почали з'являтися розвідки, у яких уже інакше аналізувалися ці складні події (наприклад, праці К. Райта, П. Сорокіна).

Безумовно, у цьому є свої проблеми. Зокрема, низка фахівців (наприклад, К. Боулдинг, Р. Слайдер) не надають суттєвого відокремленого значення міжнародним конфліктам, вважаючи їх «лише» специфічною формою загальних процесів взаємодії між державами. Приблизно оцінюються й складні події у внутрішньому житті держав, які можуть впливати також на зовнішнє становище, у тому числі громадянські заворушення й війни, державні перевороти та військові заклоти, повстання, партизанські дії. Однак сучасні події, на нашу думку, потребують корегування таких позицій.

При цьому слід звернути увагу на низку положень, які заслуговують на свою увагу. Наприклад, у сучасних умовах для характеристики міжнародних конфліктів, у тому числі й озброєних, використовується різна термінологія: «ворожість», «боротьба», «криза», «озброєне протистояння» тощо. Сучасний стан розвитку людства

¹ Один із найбільш відомих представників цієї теорії доктор Ф. Фукуяма, відомий американський соціолог і політолог, директор програми міжнародного розвитку в університеті імені Дж. Хопкінса [4].

та процеси глобалізації поряд зі своїми позитивними змінами вводять до наукового обігу нові поняття, наприклад, «геополітичні війни». Однак аналіз досліджень щодо цих визначень не дає змогу зробити остаточний висновок про те, чим вони є: різними визначеннями одного поняття або його видовими характеристиками.

У міжнародному праві існує загальне визначення міжнародного конфлікту, у тому числі й озброєного. Так, згідно з положеннями Женевських конвенцій 1949 р. міжнародними озброєними конфліктами загалом визначаються події, коли один суб'єкт міжнародного права застосовує озброєну силу проти іншого такого суб'єкта. Отже, сторонами в міжнародному озброєному конфлікті можуть бути держави, нації й народності, які борються за свою незалежність; міжнародні організації, які здійснюють колективні озброєні заходи щодо підтримки миру й міжнародного правопорядку.

Проте деякі дослідники намагаються виробити більш уточнене поняття міжнародного конфлікту, яке могло б слугувати також засобом для вивчення феномена, що розглядається. Наприклад, професор К. Райт ще в середині 1960-х рр. зазначав, що такий конфлікт спочатку повинен аналізуватися з позиції можливих стадій його розвитку. У зв'язку із цим учений запропонував виділяти чотири такі стадії у відносинах між державами: 1) усвідомлення несумісності; 2) зростаючу напруженість; 3) тиск без застосування військової сили для вирішення несумісності; 4) військову інтервенцію чи війну для нав'язування рішення. Конфлікт у більш вузькому, радше військовому, розумінні виникає щодо таких ситуацій, у яких держави вже починають певні недружні дії одна щодо одної, тобто коли починаються два останні етапи з наведених стадій [7, с. 73].

Необхідно сказати, що існують і такі форми міжнародних конфліктів, як відкрита й закрита. Відкрита форма конфлікту – це відверте протистояння, зіткнення, боротьба, а закрита, або латентна, – це така форма, коли відвертого протистояння немає, проте постійно відбувається невидима боротьба. Відомо багато прикладів саме закритих форм конфліктів, що, до речі, не робить їх менш небезпечними. У будь-якому разі слід зауважити, що всі такі складні види й форми взаємовідносин між державами потребують окремого докладного аналізу.

У міжнародному конфлікті сторони мають свої цілі (одиначні або групові), досягнення яких може бути одночасним чи роздільним. Серед них основними вважаються можливість (необхідність) отримання політичної влади (політичного контролю або впливу), матеріальних цінностей, територій та інших фізичних ресурсів тощо. Усі ці складові є взаємопов'язаними, сторона конфлікту, поширюючи контроль на одну з них, розраховує на можливість реального впливу також на інші.

Отже, можемо стверджувати, що з встановленням сутності й правовим визнанням феномена міжнародного конфлікту та його видів положення в міжнародному й національному праві є більш чітким. Наприклад, лише в Женевських конвенціях 1949 р. та Додаткових протоколах до них 1977 р. вміщуються майже 500 норм, що стосуються саме міжнародних озброєних конфліктів. Тому напрацювання в цьому напрямі дають змогу вважати, що право міжнародних конфліктів, особливо в сучасних умовах, повинне виступати окремою галуззю в міжнародному публічному праві.

Однак останнім часом усе частіше виникають озброєні конфлікти, які залежно від різних обставин носять певною мірою складніший для розуміння характер. Такі дії досить часто балансують у своєму визначенні. Ознаки, що пропонуються для їх визначення, та інші положення щодо їх природи багато в чому лише ускладнюють їх необхідне визначення. Можливо, тому у вищевказаних документах таким видам конфліктів присвячено лише 30 правових положень. Це у свою чергу створює певні проблеми в розробці й застосуванні необхідних та адекватних дій щодо припинення й запобігання таким діям.

Мова йде насамперед про так звані неміжнародні (внутрішні) озброєні конфлікти. З огляду на складність сучасної ситуації спробуємо хоча б коротко проаналізувати такі суспільно небезпечні дії. Згідно зі ст. 1 Додаткового протоколу I 1977 р. до Женевських конвенцій міжнародними визнаються також озброєні конфлікти, у яких народи ведуть боротьбу проти колоніального панування, іноземної окупації й расистських режимів у здійсненні свого права на самовизначення. Саме з таких позицій оцінюють діяльність ОУН-УПА в середині минулого століття [8, с. 62].

Водночас озброєний конфлікт між особами, які називають себе повстанцями, заколотниками, терористами, сепаратистами, і центральною владою визнається, як правило, внутрішнім конфліктом. Тому до озброєних конфліктів неміжнародного характеру традиційно відносять усі громадянські війни та внутрішні конфлікти, що виникають під час спроб державних переворотів, заколотів тощо. Нагадаємо, що ці конфлікти відрізняються від міжнародних озброєних конфліктів насамперед тим, що в останніх обидві воюючі сторони є суб'єктами міжнародного права, тоді як у громадянській війні воюючою стороною визнається лише центральна офіційна влада (офіційний уряд).

Водночас особи чи групи осіб, згідно з положеннями міжнародних документів, можуть бути визнані «воюючою стороною» за таких умов: якщо вони мають свою організацію; якщо органи, відповідальні за їх поведінку, встановили свою владу на частині території; якщо вони дотримуються у своїх діях «законів і звичаїв війни». Наявність цих ознак потребує в кожному конкретному випадку не проголошення, особливо зацікавленою стороною, а ретельного вивчення й аргументованого закріплення [9, с. 48].

Це необхідно тому, що визнання такої групи осіб «воюючою стороною» виключає, відповідно до положень міжнародного права, застосування до них національного кримінального законодавства про відповідальність, наприклад, за масові заворушення тощо. На таких осіб, захоплених у полон, поширюється статус військовополонених. Такі особи можуть вступати в правовідносини з третіми державами й міжнародними організаціями, отримувати від них допомогу, що також допускається міжнародним правом. Влада, яка представляє таких осіб, може створювати на контрольованій ними території органи управління, видавати нормативні акти. При цьому слід враховувати, що наявність вказаних ознак і визнання таких осіб «воюючою стороною», як правило, свідчить про набуття таким конфліктом якості міжнародного та виводить його з правового поля внутрішнього озброєного конфлікту.

Необхідно враховувати, що озброєні конфлікти неміжнародного характеру мають такі ознаки: 1) колективний характер виступів; 2) дії, які відбуваються під час цих подій, не повинні значно погіршувати внутрішню напруженість у країні,

а «лише» створювати значний внутрішній безлад; 3) допускається, що може існувати певний ступінь організованості учасників недержавної сторони, певна тривалість і безперервність конфлікту. У будь-якому разі встановлення таких ознак і визнання такої ситуації внутрішнім озброєним конфліктом надає змогу державам допускати до участі в конфлікті свої озброєні сили, у тому числі підрозділи міністерства внутрішніх справ, та дозволяти застосування цими підрозділами відповідної зброї. Усе це передбачає, що державні органи, приймаючи відповідне рішення, повинні ретельно в кожному конкретному випадку виявляти наявність вказаних ознак у цілому та кожної з них зокрема.

Окремі епізодичні дії недостатньо чітко організованих груп не можуть розглядатися як озброєні конфлікти неміжнародного характеру. У зв'язку із цим до учасників подібних подій у нашій державі можуть застосуватися положення ст. 294 «Масові заворушення» Кримінального кодексу України.

Стверджується, що будь-які держави не повинні втручатися у внутрішні конфлікти на території іншої держави. Однак на практиці здійснюються подібні заходи, які в міжнародній практиці отримали назву «гуманітарна інтервенція». Саме так, наприклад, було охарактеризовано озброєні акції в Сомалі й Руанді, які здійснювались іншими країнами з метою припинення внутрішніх конфліктів, що там відбувались, супроводжуючись масовими людськими жертвами. Зараз такої допомоги від міжнародної спільноти прохає уряд Іраку. Проте участь іноземних держав у цих діях є нелегітимною без обов'язкового погодження з міжнародним товариством. Згідно з нормами міжнародного права такі дії вважаються протиправними, а така країна визначається як країна-агресор.

При цьому навіть первісний аналіз показує, що класифікація норм, які регулюють право озброєних конфліктів неміжнародного характеру, являє собою складну систему, що включає договірні та звичайні міжнародно-правові норми, універсальні й локальні норми, норми матеріального та процесуального права.

Слід звернути спеціальну увагу на те, що правові можливості, які використовуються під час урегулювання внутрішніх озброєних конфліктів, багато в чому повинні спрямовуватися на захист людини. Особливо це стосується тих можливостей, мета яких спрямовується на недопущення зайвих страждань цивільного населення. Вважаємо, що в цілому положення Додаткового протоколу II 1977 р. до Женевських конвенцій 1949 р. розвинули положення ст. 3 згаданих конвенцій щодо питань регламентації захисту цивільного населення й цивільних об'єктів в умовах внутрішнього озброєного конфлікту. Водночас сьогодні все частіше висловлюється думка, що положення Додаткового протоколу II є мінімальним зібранням комплексу норм, спрямованих на захист жертв озброєного конфлікту неміжнародного характеру, і потребує подальшого розвитку.

У будь-якому разі нові риси, яких набули внутрішні озброєні конфлікти наприкінці XX – на початку XXI століття, вказують на необхідність розширення меж Додаткового протоколу II 1977 р. для вирішення низки проблем, у тому числі пов'язаних із необхідністю захисту жертв внутрішніх озброєних конфліктів, з обов'язковим урахуванням положень, які проявили себе під час останніх подібних конфліктів у різних регіонах світу.

У цілому слід відмітити, що озброєні конфлікти міжнародного або неміжнародного характеру – це складні соціальні події, які можуть мати різні наслідки, проте завжди мають потерпілих із боку цивільного населення. Озброєні конфлікти багато в чому, принаймні зовнішньо, пов'язані з політичними аспектами [10, с. 46]. Тому остаточне рішення про початок чи продовження таких дій повинне носити так званий безальтернативний характер: крім застосування таких дій, жодні інші просто не можливі [11, с. 400]. У. Черчіль колись сказав: «Кожний політик, який вдається до війни, повинен пам'ятати, що із цього моменту він уже не контролює події <...> а є натомість рабом непередбачуваних та неконтрольованих подій». Тому застосування принципу «доброї волі», постійний пошук розумних компромісів – це, на нашу думку, найкраща спроба вирішити найбільш складну ситуацію. А. Ейнштейн вважав, що «тривалого миру не можна досягти погрозами, а можна лише відвертими спробами встановити взаємну довіру».

Література

1. Політологія. Академічний курс : [підручник] / Л.М. Герасіна, В.С. Журавській, М.І. Панов та ін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : ВД «Ін Юре», 2006. – 519 с.
2. Boulding K. Conflict and Defense. A General Theory / K. Boulding. – New York : Harper, 1962. – 280 p.
3. Фельдман Д.М. Политология конфликта / Д.М. Фельдман. – М. : Прогресс, 1998. – 242 с.
4. Фукуяма Ф. Великий крах: людська природа і відновлення соціального порядку / Ф. Фукуяма. – Львів : Кальварія, 2005. – 380 с. ; Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма. – М. : ООО «Изд-во АСТ» ; ЗАО НППП «Ермак», 2004. – 730 с. ; Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма. – М. : ООО «Изд-во АСТ», 2004. – 588 с. ; Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: последствия биотехнологической революции / Ф. Фукуяма. – М. : ООО «Изд-во АСТ», 2004. – 349 с.
5. Стрельцов Є.Л. Влада та відповідальність: «синоніми» чи «антоніми»? / Є.Л. Стрельцов // Юридичний вісник України. – 2012. – № 35. – С. 6–7 ; Стрельцов Є.Л. Справа Слободана Мілошевича закрита. Але питання залишаються... / Є.Л. Стрельцов // Юридичний вісник України. – 2006. – № 14. – С. 9.
6. Радзіна Е.В. Обусловленность процессами глобализации трансформация современного мирового порядка / Е.В. Радзіна // Гуманітарний часопис. – 2011. – № 2. – С. 77–82.
7. Wright Q. The Role of International Law in the Elimination of War / Q. Wright. – Oceana, 1961. – 480 p.
8. Масловський В.І. З ким і проти кого воювали українські націоналісти в роки Другої світової війни / В.І. Масловський. – М. : Славянський діалог, 1999. – 272 с.
9. Кременюк В.А. Об исследовании международных конфликтов / В.А. Кременюк // США – Канада: экономика, политика, культура. – 2001. – № 2(374). – С. 45–59.
10. Остапенко О.М. Аналіз та оцінка досягнень та втрат України за роки незалежності у контексті національної безпеки / О.М. Остапенко // Актуальні проблеми Європейської інтеграції : зб. статей з питань європейської інтеграції та права / за ред. Д.В. Ягунова. – О. : Фенікс, 2012. – Вип. 8. – С. 43–52.
11. Стрельцов Е.Л. Международная ответственность в условиях сложных интеграционных процессов / Е.Л. Стрельцов // Международное право XXI века / отв. ред. В.Г. Буткевич. – К. : ВД «Проміні», 2006. – С. 396–420.

Анотація

Стрельцов Є. Л. Міжнародні конфлікти: намагання визначення. – Стаття.

Статтю присвячено дослідженню проблем поняття, сутності, ознак міжнародних конфліктів та їх видів. Також аналізуються визначення й ознаки неміжнародних озброєних конфліктів.

Ключові слова: міжнародні конфлікти, міжнародні озброєні конфлікти, неміжнародні озброєні конфлікти, міжнародне право, національне право.

Аннотація

Стрельцов Е. Л. Международные конфликты: стремление к определению. – Статья.

Статья посвящена исследованию проблем понятия, сущности, признаков международных конфликтов и их видов. Также анализируются определение и признаки немеждународных вооруженных конфликтов.

Ключевые слова: международные конфликты, международные вооруженные конфликты, немеждународные вооруженные конфликты, международное право, национальное право.

Summary

Streltsov E. L. International conflicts: the pursuit of definition. – Article.

The article is devoted to the study of issues of the definition, the essence, and the signs of international conflicts and their kinds. The definition and signs of non-international armed conflicts are also under analysis.

Key words: international conflicts, international armed conflicts, non-international armed conflicts, international law, national (domestic) law.

УДК 349.3:341.95

О. В. Тищенко

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ОКРЕМИХ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Тенденції формування соціально-орієнтованої Української держави безпосередньо пов'язані з проблематикою соціального забезпечення як головної складової соціальної політики. Ефективне правове регулювання системи соціального забезпечення – показник поступу держави у світову спільноту. Соціально-правове становище людини та рівень її добробуту, ефективність дії соціально-забезпечувального механізму держави залишаються головним показником впровадження гуманістичних засад у законодавстві країни. З огляду на це доктринальний аналіз практичної реалізації соціального забезпечення в країнах світу є актуальним та своєчасним напрямом наукового дослідження. Теоретично-практичні проблеми порівняльно-правових аспектів соціального забезпечення в країнах світу у своїх працях піднімали українські вчені В.М. Андріїв, Н.Б. Болотіна, В.Я. Бурак, А.С. Довгерт, О.Л. Кучма, О.В. Москаленко, В.І. Муравйов, С.М. Прилипка, С.М. Синчук, М.В. Чічкань, О.Г. Чутчева, М.М. Шумило, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та інші. Водночас це питання залишається малодослідженим і потребує подальшого вивчення та аналізу.

Метою статті є дослідження специфіки соціальної політики окремих країн Європи та Америки в сфері соціального забезпечення населення, зокрема щодо функціонування пенсійних систем та порядку надання соціальних допомог.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проголошення стратегічного політичного курсу України в напрямі інтеграції до Європейського Союзу, зміна державних пріоритетів щодо майбутнього розвитку країни зумовлюють необхідність визначення стратегії реформування системи соціального забезпечення в Україні